

Univerza v Mariboru

Razvijanje družinske pismenosti

V objemu besed:

priročnik za starše

Urednica:
dr. Dragica Haramija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Razvijanje družinske pismenosti *V objemu besed:*
priročnik za starše

Urednica:
dr. Dragica Haramija

September 2017

- Naslov:** Razvijanje družinske pismenosti *V objemu besed*
- Podnaslov:** Priročnik za starše
- Title:** Developing Family Literacy *Hugged by Words*
- Subtitle:** Parent's Guide
- Urednica:** red. prof. dr. Dragica Haramija (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta in Filozofska fakulteta)
- Avtorice:** red. prof. dr. Dragica Haramija (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta in Filozofska fakulteta), doc. dr. Jana Ambrožič-Dolinšek (Univerza v Mariboru, Fakulteta za naravoslovje in matematiko), doc. dr. Janja Batič (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta), izr. prof. dr. Katja Košir (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta), izr. prof. dr. Mira Krajnc Ivič (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta), doc. dr. Marta Licardo (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta), izr. prof. dr. Alenka Lipovec (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta), doc. dr. Simona Pulko (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta), doc. dr. Marija Ropič (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta), izr. prof. dr. Polona Vilar (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta), izr. prof. dr. Tina Vršnik Perše (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta), izr. prof. dr. Melita Zemljak Jontes (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta).
- Strokovna recenzija:** red. prof. dr. Milena Ivanuš Grmek (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta)
izr. prof. dr. Blanka Bošnjak (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta)
- Jezikovna recenzija:** izr. prof. dr. Mira Krajnc Ivič (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta)
izr. prof. dr. Melita Zemljak Jontes (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta)
- Tehnični uredniki:** Jan Perša (Univerzitetna založba Univerze v Mariboru)
Armin Turanović (Univerzitetna založba Univerze v Mariboru)
doc. dr. Janja Batič (Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta)
- Oblikovanje ovitka:** Jan Perša (Univerzitetna založba Univerze v Mariboru)
- Ilustracija na ovitku:** Tanja Komadina
- Grafične priloge:** Vesna Radovanovič, Ana Razpotnik Donati, Založba AJDA, Lilijana Praprotnik Zupančič, Založba Mladinska knjiga.

Izdajateljica:

Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta
Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija
tel. +386 2 229 96 00, faks +386 2 229 37 60
<http://www.pef.um.si>, dekanat.pef@um.si

Založnik:

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru
Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija
tel. +386 2 250 42 42, faks +386 2 252 32 45
<http://press.um.si>, zalozba@um.si

Dostopno na: <http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/272>

Izid: September 2017

© Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

Vse pravice pridržane. Brez pisnega dovoljenja založnika je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, predelava ali druga uporaba tega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranjevanjem v elektronski obliki.

Projekt *V objemu besed* je financiralo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. Raziskovalno-razvojni projekt je vodila Pedagoška fakulteta UM, partnerski organizaciji sta bili Filozofska fakulteta UM in Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS; sodelovalo je 14 vrtecev iz vseh slovenskih regij, in sicer Zavod Osnovna šola Cerkno – Enota vrtec, Vrtec Jurček pri OŠ Gornji Petrovci, Vrtec Jesenice, Osnovna šola Krmelj (vrtec pri OŠ), Vrtec Litija, Vrtec Pod gradom Ljubljana, Otroški vrtec Metlika, Vrtec Ormož, Vrtec Pivka (vrtec pri Osnovni šoli Pivka), Vrtec Krojaček Hlaček Prevalje (vrtec pri Osnovni šoli Franja Goloba Prevalje), Vrtec Ciciban Sevnica, Vrtec Sežana, Osnovna šola Šalovci (vrtec pri OŠ), Vrtec Velenje.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

37.014.22(035)(0.034.2)
028(035)(0.034.2)

RAZVIJANJE družinske pismenosti V objemu besed
[Elektronski vir] : priročnik za starše / urednica Dragica Haramija ; [avtorice Dragica Haramija ... et al.]. - El. priročnik. - Maribor : Univerzitetna založba Univerze, 2017

Način dostopa (URL):

<http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/268>

ISBN 978-961-286-081-3 (pdf)

doi: 10.18690/978-961-286-081-3
1. Haramija, Dragica
COBISS.SI-ID [92936705](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:si:coibiss-92936705)

ISBN: 978-961-286-081-3 (PDF)
978-961-286-082-0 (tiskan izvod)

DOI: <https://doi.org/10.18690/978-961-286-081-3>

Cena: Brezplačen izvod

Odgovorna oseba založnika: red. prof. dr. Igor Tičar, rektor Univerze v Mariboru

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-081-3>
© 2017 Univerzitetna založba Univerze v Mariboru
Dostopno na: <http://press.um.si>

ISBN 978-961-286-081-3

Razvijanje družinske pismenosti *V objemu besed*: priročnik za starše

DRAGICA HARAMIJA

Povzetek Razvijanje družinske pismenosti *V objemu besed*: priročnik za starše je nastal v okviru istoimenskega raziskovalno-razvojnega projekta, ki ga je financiralo Ministrstvo za kulturo RS (od oktobra 2016 do novembra 2017). Gre za projekt na področju spodbujanja družinskega branja oz. družinske pismenosti, ki je del bralne pismenosti (ta pa je nujni pogoj za delovanje človeka v družbi) in vključuje medgeneracijsko branje na vseh področjih dejavnosti v vrtcu (jezik, umetnost, družba, narava, matematika, gibanje) ter na vseh področjih otrokovega razvoja (kognitivnem, socialnem, čustvenem, estetskem, moralno-etičnem in motivacijskem). Najprej je bila izdana monografija *V objemu besed*, na podlagi katere smo pripravili strokovni priročnik za starše. V priročniku na poljuden način prispevamo k dvigu ozaveščenosti o pomenu branja kot vseživljenjskega procesa. Družinsko pismenost opredeljujemo kot skupek različnih dejavnosti znotraj družine, ki so povezane s pismenostjo v najširšem pomenu besede, ko hkrati sodelujejo različne generacije in se skupaj učijo. Ob dejavnikih spodbujanja bralne pismenosti (IFLA, 2006: obkroženost z bralnim gradivom, branje otroku in odrasli kot bralni zgled) so v priročniku predstavljene različne spodbude za pozitiven odnos do bralne kulture in navad, povezanih s pismenostjo.

Ključne besede: • bralna pismenost • porajajoča se pismenost • družinska pismenost • kurikulum za vrtce • predšolsko izobraževanje •

NASLOV UREDNICE: dr. Dragica Haramija, redna profesorica, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta in Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija, e-pošta: dragica.haramija@um.si.

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-081-3>
© 2017 Univerzitetna založba Univerze v Mariboru
Dostopno na: <http://press.um.si>.

ISBN 978-961-286-081-3

Developing Family Literacy *Hugged by Words*: Parent's Guide

DRAGICA HARAMIJA

Abstract Monograph *Developing Family Literacy Hugged by Words: Manual for Parents* is a result of the research project *Hugged by Words*, financed by the Ministry of Culture of RS (duration October 2016 till November 2017). Its area is encouragement of family reading or family literacy, a part of reading literacy (essential for successful inclusion of people in the society) and includes intergenerational reading in all areas of kindergarten work (language, art, society, nature, mathematics, movement) and in all areas of child's development (cognitive, social, emotional, aesthetical, moral-ethical and motivational). Primarily, monograph *Hugged by Words* was published, on the basis of which a professional manual for parents was prepared. In a simple but professional manner the manual for parents contributes to raising awareness of the importance of reading as a lifelong process. We define family literacy as various family activities, linked to literacy in the widest sense, when all family generations cooperate, the result being joint learning. With the factors encouraging reading literacy (IFLA, 2006: being surrounded with reading material, reading to the child, the adult as a reading model) various encouragements are presented for building a positive relationship towards reading culture and habits, linked to literacy.

Key words: • reading literacy • early literacy • family literacy • kindergarten curriculum • pre-school education •

CORRESPONDENCE ADDRESS: Dragica Haramija, Ph.D., Full Professor, University of Maribor, Faculty of Education and Faculty of Arts, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenia, e-mail: dragica.haramija@um.si.

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-081-3>
© 2017 University of Maribor Press
Available at: <http://press.um.si>.

ISBN 978-961-286-082-0

Zahvaljujemo se Vesni Radovanovič in Ani Razpotnik Donati ter Založbi AJDA, IBO Gomboc k.d., ki so dovolili uporabo besedilnega gradiva in ponatis izbranih ilustracij iz slikanice Rožnati avtobus.

Zahvaljujemo se Lilijani Praprotnik Zupančič (Lili Prap) in Založbi Mladinska knjiga, ki sta dovolili uporabo besedilnega gradiva ter ponatis izbranih ilustracij iz slikanice Zakaj?.

Kazalo

Kaj je družinska pismenost	1
Kako spodbujamo porajajočo se pismenost	1
Kako izberemo kakovostno knjigo.....	3
Kako beremo ilustrirane knjige in slikanice.....	4
Kaj odraslega naredi za bralni zgled	18
Kateri so pozitivni učinki branja	19
Kaj lahko odrasli še storimo, da bo otrokovo branje uspešnejše.....	22
Viri	25

Kaj je družinska pismenost

Družinska pismenost je del bralne pismenosti, ki vključuje medgeneracijsko branje na vseh področjih dejavnosti (jezik, umetnost, družba, narava, matematika, gibanje) ter na vseh področjih otrokovega razvoja (kognitivnem, socialnem, čustvenem, estetskem, moralno-etičnem in motivacijskem področju). Razumemo jo kot različne dejavnosti znotraj družine, povezane s pismenostjo v najširšem pomenu besede, ko hkrati sodelujejo različne generacije in se skupaj učijo.

Družinsko pismenost v projektu *V objemu besed* predstavljamo kot temelj **bralne pismenosti**, slednja pa je nujni pogoj za delovanje posameznika v informacijski družbi. Bralna pismenost ne pomeni le branja besedila, temveč razumevanje besedila kot prepleta jezikovnih in nejezikovnih znakov, gre za t. i. multimodalna besedila, v katerih poleg besed, besednih zvez, stavkov, povedi in njihovih pomenov beremo tudi druge nejezikovne znake (slike, tabele, fotografije, risbe ...). Vsako branje, tudi branje e-gradiv (s tablic, telefonov ipd.), je branje različnih znakovnih sistemov. Leposlovna in informativna gradiva beremo izbirno in linearno. Na prvi način beremo e-gradiva, kjer naslovniki sami izbiramo smer in zaporedje prebranih znakov, na drugi način običajno beremo klasična tiskana gradiva, na primer knjige, časopise, učbenike, kjer zaporedje branega določi avtor.

Kako spodbujamo porajajočo se pismenost

Če branje razumemo kot branje vseh vrst gradiv, vidimo, da nenehno beremo (npr. na pošti, cesti, v trgovini, pri zdravniku). Pomembno je ozavestiti tri dejavnike razvoja veščin porajajoče se pismenosti pri predšolskem otroku, ki jih poudarja Mednarodna federacija knjižničnih združenj IFLA (2006):

<p>Obkroženost z bralnimi gradivom: otrok ima svoje lastne knjige, skupaj s starši obiskuje knjižnico, ima dostop do bralnih gradiv.</p>	<p>Branje otroku, ki naj bo redna družinska aktivnost.</p>	<p>Model odraslega, ki bere oziroma je otroku zgled.</p>
---	---	---

Potreben pogoj za razvijanje bralne pismenosti je dostopnost do **kakovostnih bralnih gradiv**. Otroci naj bodo čim bolj izpostavljeni bralnemu gradivu doma, v vrtcu (bralni kotički) ter šolskih in splošnih knjižnicah, kjer je članstvo zanje brezplačno.

Kaj lahko naredimo odrasli za čim boljši otrokov razvoj pismenosti?

Od rojstva do 3. leta starosti:

Otroka z večkratnim ponavljanjem izrazov spodbujamo, da prepozna in poimenuje znane predmete, pojme, pojave (v bralnem gradivu in v otrokovem okolju).

Novo predmete, pojme in pojave otroku predstavimo tako, da jih poimenujemo.

Beremo bralna gradiva, ki vključujejo »skrite« slike oz. vizualne simbole, s katerimi lahko ustvarimo učinek presenečenja.

Pri branju skušamo otroka spodbujati, da predvidi, kaj se bo v zgodbi zgodilo v nadaljevanju, otrok lahko kot odgovor na naše vprašanje pokaže na sliko.

Izbiramo čim bolj raznovrstne teme.

Spodbujamo razvoj otrokovega spomina s pogovorom o že prebranem ali povedanem.

Pri branju skušamo biti pozorni na osnovne kognitivne koncepte (za orientacijo in lokacijo ter količine): npr. levo, desno; spodaj, zgoraj; spredaj, zadaj; veliko, majhno; največje, najmanjše ipd.

Otroka ob različnih priložnostih prosimo, da opravi/izvede preprosta dejanja, ki v navodilih vključujejo predloge, npr. *Prosim, daj knjigo na stol.*

Otroku ponudimo možnosti, da nek preprost problem razreši brez naše pomoči (npr. obrne list v knjigi, pravilno položi predmet), pri tem pa smo pozorni, da so možnosti za nastanek otrokove frustracije minimalne.

Simbolno mišljenje spodbujamo tako, da v komunikaciji uporabljamo simbolni/nadomestni predmet, npr. pri igri z otrokom robček uporabimo kot dojenčkovo plenico. Tudi pri branju lahko izpostavimo tovrstne vsebine.

Po prebrani zgodbi se lahko igramo igro vlog in ponovimo prizore ter pri tem uporabljamo simbolne predmete/rekvizite.

Otroku ponavljamo zgodbe vedno znova in znova, če si to želi.

Otroka učimo funkcionalnosti predmetov in pojavov (s stikalom prižgemo luč, vrata odpremo s kljuko, na vratih piše, ali jih povlečemo k sebi ali potisnemo itd.).

Ponavljajoča se vsakdanja dejanja tudi ubesedimo, da nas otrok sliši, npr. *Zdaj točim vodo, moram te sleči, zdaj pa se boš kopal.* Ko opisujemo otroku vsakdanje stvari in otroka pri tem ogovarjamo (je torej prisoten), nikoli ne uporabljamo 3. osebe ednine (*On bo pojedel jabolko.*) ali neupravičene dvojine, množine (*Zdaj bova točila vodo. Kopali se bomo.*).

Pri branju in vsakodnevnih interakcijah vključujemo številčno in količinsko poimenovanje, npr. *za malico vzameva dve jabolki.* Pri tem uporabljamo tudi neverbalne geste, pokažemo dva prsta.

Pohvalimo in spodbujamo otroka, kadar skuša najti rešitve za izzive.

Odzivamo se na pobude otroka, kadar želi komunicirati oz. ga kar koli zanima.

Odrasli smo senzibilni in prilagodljivi glede na otrokove individualne lastnosti in temperament. Pustimo otroku čas, če ga potrebuje, da se vključi v aktivnosti ali novo izkušnjo. Dovolimo mu, da le opazuje, dokler ni pripravljen, da se vključi v dejavnost.

Ponudimo otroku bralno gradivo, ki ga lahko uporablja sam.

Med igro ali branjem otroku nudimo podporo in vodenje, če postane frustriran, se odzovemo, če želi pomoč.

Prepoznamo otrokove najljubše knjige, dejavnosti in igre, uporabimo jih za učenje.

Od 3. do 6. leta starosti:

Po branju vključimo dodatne elemente, s katerimi skušajo otroci napovedati izid zgodbe ali nadaljujejo zgodbo z uporabo domišljije in ustvarjalnosti.

Otroke spodbujamo, da o prebranem postavljajo vprašanja.

Predmete, pojme in pojave opišemo natančneje in podrobneje (s pridevniki, opisom barve, oblike, površine ipd.).

Otroka ob bralnem gradivu sprašujemo o vzrokih in posledicah.

Otroka spodbujamo, da si sam izmišlja zgodbe.

Igramo se igre asociacij in druge besedne igre, medtem ko čakamo v vrsti, se vozimo z avtomobilom ipd.

Otroka spodbujamo, da komunicira z odraslimi, npr. da v trgovini sam pove, kaj želi, prosi za pomoč, plača z denarjem, vzame račun ipd.

Širimo otrokovo besedišče z novimi besedami (prek igre, branja, pogovora).

Razvijamo osnovne nove kognitivne koncepte in utrjujemo že znane kognitivne koncepte za lokacijo in orientacijo.³

Otroka učimo funkcionalne pismenosti v različnih situacijah, npr. v prometu – prepoznavanje prometnih znakov, pravil, uporabe denarja, nakupovanja, vožnje s prevoznimi sredstvi (avtobus, vlak), uporabe zemljevida, tabele, voznega reda, vozovnice.

Z otrokom beremo vsak dan do 30 minut.

Bralne vsebine povezujemo z vsakodnevnim življenjem in otrokovimi izkušnjami, kadar je to mogoče.

Kako izberemo kakovostno knjigo

Kakovostna knjiga ima **spoznavno, etično, estetsko vrednost** in **kakovostno slikovno gradivo**.

Domača in prevedena literatura

Pri izbiri pazimo na razmerje med branjem domače in prevedene literature, pri čemer izbiramo več del slovenskih avtorjev.

Kanonska in sodobna dela

Pazimo tudi, da ne spregledamo pomembnih knjig različnih literarnozgodovinskih obdobij, čemur rečemo kanon (naj otrok že v predšolskem obdobju spozna različne kanonske literarne like, npr. Piko Nogavičko, Rdečo kapico, Mojco Pokrajculjo, mačka Murija, Petra Pana, malega modrega in malega rumenega, peka Mišmaša, zvezdico

³ Osnovni abstraktni koncepti: *nikoli, vedno, vsak, drugi, prej/pred tem* (glede na čas, ne lokacijo), *po/potem, začetek/konec* (čas), *različno/enako*. Osnovni koncepti za orientacijo in lokacijo: *na vrhu, zgoraj, v sredini, levo/desno, v kotu, na koncu/na začetku, najdlje/najbližje, prvi/drugi/tretji, zadaj/spredaj/skozi*. Osnovni abstraktni koncepti za količine: *del/celota/polovica, nekaj/vse, malo/veliko, najmanj/največ, toliko kot, enako/različno, največje/najmanjše* (Boehm, 2000).

Zaspanko ...), hkrati pa naj bodo v izbor vključena tudi sodobna besedila (npr. po priporočilu bralne značke, otroških knjižnic).

Dolžina in oblika knjige

Pri predšolskih otrocih sta pomembni še primerna dolžina besedila in oblika knjige (slikanica, ilustrirana knjiga), saj je pri branju nujno upoštevati tudi branje ilustracij.

Literarne in informativne knjige

Izbor gradiv naj vključuje ustrezno razmerje med literarnimi in informativnimi (poučnimi) knjigami ter otroško periodiko. **Literarna besedila** se ločijo glede na književne zvrsti (poezija, proza, dramatika) in vrste (izštevanka, pravljice, pripovedke, basni ...), pri čemer naj bodo zastopana raznolika besedila, ki razvijajo odnos do soljudi, domišljijo, občutljivost, ustvarjalnost, predstave o svetu ipd.

Informativna besedila ločimo glede na strokovna področja (npr. naravoslovje, umetnost, družboslovje), ponujajo odgovore na vprašanja, ki se nam porajajo (npr. kako deluje telo, kako živijo živali, zakaj si umivamo zobe, kam gre dan, ko pride noč, kako nastane ...). Kakovostna bralna gradiva spodbujajo pridobivanje besednega zaklada in širijo znanje.

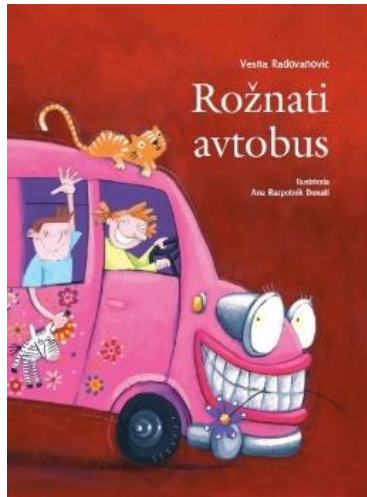
Kako beremo ilustrirane knjige in slikanice

Otrokom berejo **profesionalni bralci** (pedagoški delavci, knjižničarji ...) in **neprofesionalni bralci** (starši, stari starši ...). Profesionalni bralec se mora na branje ustrezno pripraviti, zato da otroku omogoči doživljanje, sprejemanje, razumevanje besedila in odzivanje nanj (interpretativno branje). Profesionalni bralec bere z namenom uresničevanja zastavljenih ciljev. Neprofesionalni bralec v prvi vrsti bere z namenom, da preživi čas z otrokom in z njim vzpostavlja pozitivni čustveni odnos.

Odrasli bralci naj posebno pozornost namenijo **opazovanju ilustracij v slikanicah in ilustriranih knjigah**. Ustrezna priprava na branje tovrstnega gradiva zahteva podrobno opazovanje ilustracij in poglobljen razmislek o tem, kako ilustracije spreminjajo (npr. dopolnjujejo, nadgrajujejo) zapisano besedilo. Branje slikanic naj poteka tako, da si otroci med poslušanjem branega besedila ogledujejo ilustracije. Pogovor, ki sledi po branju, naj se navezuje tako na besedilni kot na slikovni del slikanice.

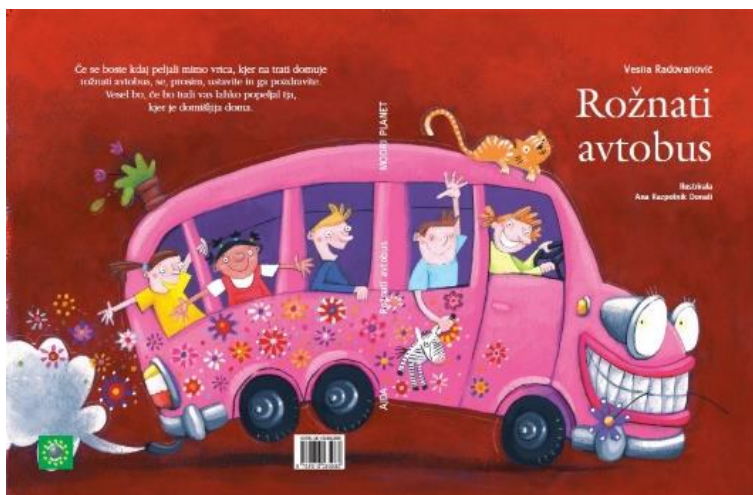
**PRIMER 1: Vesna Radovanović (besedilo) in Ana Razpotnik Donati (ilustracije):
Rožnati avtobus (2007)**

Naslovnica slikanice

Slika 1: Naslovnica

Z otrokom si najprej ogledamo naslovnico. Kaj se nahaja na naslovnici? Ali se ilustracija na naslovnici nadaljuje na hrbtno stran? Naslovnica je ilustrirana (slika 1). Vidimo sprednji del rožnatega avtobusa. Avtobus se smeji in nas prijazno opazuje. Obrnjen je proti desni, zato nas vabi naprej v zgodbo. Med zobmi drži cvetlico. Za volanom je deklica. Za njo sedi deček, ki v eni roki drži igračo, z drugo roko pa maha v pozdrav.

Slika 2: Razprta naslovnica

Na strehi avtobusa leži oranžna mačka. V zgornjem desnem delu se nahajajo podatki (naslov dela, ime in priimek avtorice besedila in ilustratorke). Platnice razpremo in si ogledamo celotno ilustracijo (slika 2). Na hrbtni strani je upodobljen še zadnji del avtobusa. Skozi okna veselo gledajo trije otroci (dve deklici in en deček). Na strehi je lončnica. Iz izpušne cevi pa se kadi sivo-bel dim. Avtobus je poslikan s pisanimi cvetlicami, ki jih pušča za seboj.

Vežni listi

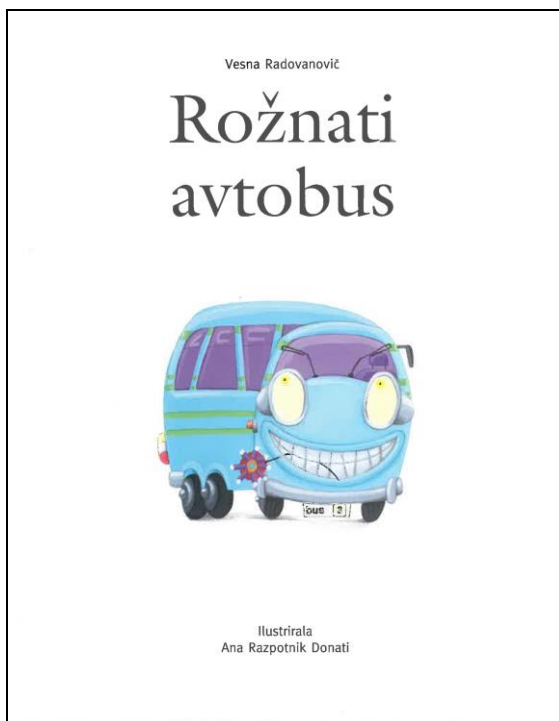
Kakšni so vežni listi? Ko odpremo platnico, vidimo vezne liste (slika 3). Vežni listi se nahajajo na začetku (sprednji vežni list) in na koncu (zadnji vežni list). Vežni listi so lahko prazni (brez ilustracije, lahko so barvni) ali pa ilustrirani (ilustrator je na teh listih nekaj upodobil). Sprednji in zadnji vežni listi so lahko enaki, lahko pa so različni. V primeru predstavljene slikanice so vežni listi enaki. Spredaj in zadaj je poslikan širok pas domišljijjskih cvetlic. Ker smo si najprej ogledali naslovnico in hrbtno stran slikanice, vemo, da so to cvetlice, ki jih za seboj pušča avtobus.

Slika 3: Vežni listi

Notranja naslovnica

Branje slikanice nadaljujemo na notranji naslovnici (slika 4). Na beli strani se nahajajo isti podatki kot na naslovnici. V osrednjem delu pa je naslikan avtobus. Med zobmi drži cvetlico, tako kot avtobus na naslovnici, vendar je modre barve z zelenimi črtami. Le kaj se je zgodilo?

Slika 4: Notranja naslovnica

Besedilo in ilustracije

Na naslednjih dvanajstih večinoma dvostranskih ilustracijah se odvije zanimiva zgodba o modrem avtobusu od njegovega začetka, ko je prvič odpeljal potnike na morje, do njegove starosti, ko je prevažal delavce v službo, enkrat pa je na izlet peljal tudi otroke iz vrtca. Ko je avtobus dokončno omagal, so ga pustili za garažami in pozabili nanj. Potem pa so ga nekega dne opazili otroci iz vrtca. Na veliko veselje otrok so avtobus s tovornjakom pripeljali na dvorišče vrtca. Otroci so ga prebarvali in nanj naslikali pisane cvetlice. Avtobus je dobil ime Rožnati avtobus.

Pogovor po branju in primeri vprašanj

Po prebrani slikanici si z otrokom ponovno ogledamo ilustracije. Medtem ko odrasli glasno bere, otrok namreč posluša in opazuje. Pogovor po branju mora zajemati tako besedilni kot tudi slikovni del, zato si moramo tudi odrasli ilustracije natančno ogledati. Otrok naj pove, katere informacije je pridobil iz besedila in katere iz ilustracij.

Primer 1: Besedilo in ilustracija (opis in ilustracija avtobusov)

Katere številke opaziš na sliki? (MAT)⁴

Oglej si avtobus številka 3 in avtobus številka 24. Vzemi 24 kamenčkov in jih postavi v kupčke po 3 kamenčke. Koliko kupčkov dobiš? (MAT)

Koliko oken ima avtobus številka 3? Koliko oken ima avtobus številka 24? Ali številka avtobusa pove kaj o tem, kako velik je avtobus? Kako je velikost izražena z besedo? Pomisli na rumeni avtobus številka 18 (*mali busko*). (MAT, JEZIK)

Ali veš, kaj pomeni beseda viža? Običajno jo uporabljajo starejši ljudje ali pa med pogovorom ponekod v Sloveniji. (JEZIK)

Opaziš, da je pod novim modrim avtobusom nekaj zapisano (*vrrruuummm*)? Kako se še oglašajo avtobusi, ko npr. vozijo različno hitro? Kako pa druga vozila v prometu? (JEZIK, DRU)

Na avtobusu številka 10 je nekaj napisano, a z različnima pisavama. Ju poznaš? Ali že znaš kaj zapisati z eno ali drugo vrsto pisave? (JEZIK)

Primer 2: Besedilo in ilustracija (modri avtobus prvič v avtobusni garaži)

Poišči številke, ki so na sliki. Katera ima najvišjo vrednost? (MAT)

Ali si že kje videl zapisano besedo *bus*, ki jo imajo avtobusi poleg številke na registrski tablici? Kje? Kaj pomeni? (DRU, JEZIK)

Kaj pomeni beseda *zavist*? Katere druge besede poznaš, ki opisujejo, kako se nekdo počuti? (JEZIK)

Primer 3: Besedilo in ilustracija (modri avtobus ponovno v garaži)

Kaj pomeni, *da ti je odklenalo*? S pomočjo vzgojitelja/staršev poglej v katerega izmed slovarjev slovenskega jezika (npr. v *Slovenski pravopis*). (JEZIK)

4: Besedilo in ilustracija (modri avtobus prevaža delavce v službo)

Ali poznaš črke in druge znake, zapisane v oblakih? So to besede? Kaj pomenijo? Kaj si predstavljaš, da govorijo delavci? (JEZIK)

Primer 5: Besedilo in ilustracija (avtobus zbolí)

Ali poznaš besedi *smernik* in *zavore*? Jima doma rečete kako drugače? Kako? (ene besede so knjižne, druge pogovorne) (JEZIK)

Primer 6: Besedilo in ilustracija (otroci v modrem avtobusu)

Na ilustraciji levo zgoraj je nad avtobusom nekaj napisano. Znaš prebrati? Ali so vse črke obrnjene v isto smer? Kaj meniš, zakaj je tako? (JEZIK)

Čigavo oglašanje posnema prvi zgornji, najdaljši zapis? Čigavo pa spodnji, krajši zapis? (JEZIK)

⁴ Oznake za predmetna področja: MAT = matematika, JEZIK = slovenščina, DRU = družba, NAR = naravoslovje, LIK UM = likovna umetnost.

Primer 7: Besedilo in ilustracija (otroci odkrijejo avtobus)

V besedilu so zapisane besede *potka, kužek, pesmica*. Ti pomenijo, da je nekaj majhno. Se spomniš še katere besede, ki pomeni, da je nekaj majhno? Kaj pa besede za veliko? (JEZIK)

Primer 8: Besedilo in ilustracija (avtobus odpeljejo v vrtec) (Slika 5)

Kako je videti avtobus, kakšne barve je, kako se počuti? Po čem to sklepaš? (LIK UM)

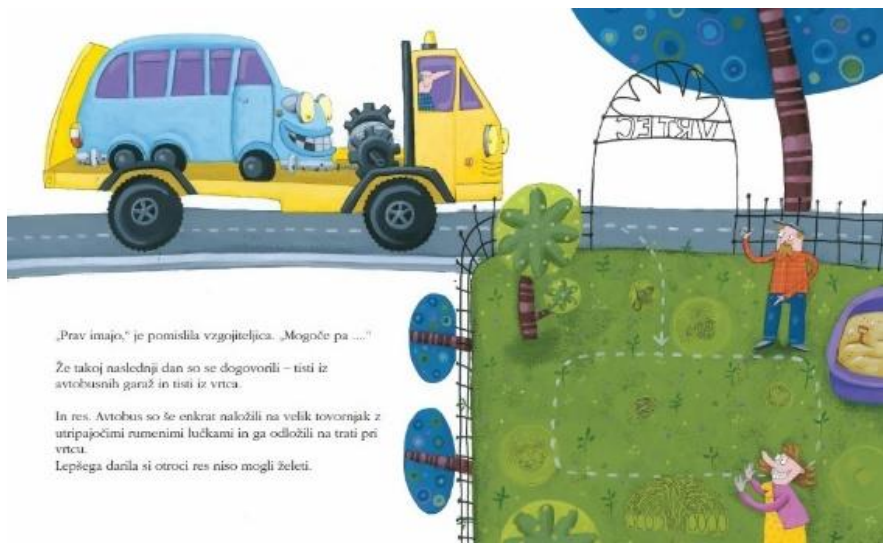
Kam bodo odložili avtobus? Na katero mesto? (LIK UM)

Ali se na ilustraciji kaj ponavlja? Katere barve opaziš? Kaj še posebej izstopa? (LIK UM)

Ali na ilustraciji vidiš črke? Kako so napisane? Ali bi lahko k napisu prislonil zrcalce? Poglej v zrcalo in povej, kaj se je zgodilo s črkami. Ali lahko prebereš, kaj piše? (LIK UM, JEZIK)

Na ilustraciji poišči črte. Nekatere so prekinjene in nekatere ne. katerih je več? (LIK UM, MAT)

Slikanica *Rožnati avtobus* je lahko izhodišče za pogovor o različnih temah različnih področij. Zelo dobro jo lahko povežemo s področjem družba, in sicer s prometno vzgojo. Po prebrani zgodbi se z otrokom pogovarjamo o prometu, vrstah vozil, zakaj potrebujemo vozila ipd. V pogovoru pojasnimo osnovne pojme in širimo besedišče, vezano na spoznavanje družbenega okolja. Primeri vprašanj: Kje so naredili avtobus? Kje se nahajajo velike delavnice? Kaj je tekoči trak? Za kaj se uporablja? Kdo izdelava avtobus (delavci in veliki stroji, v zgodbi se uporablja beseda robot, ki je že sama po sebi lahko izhodišče za dodatni pogovor)? Katere vrste avtobusov si opazil v zgodbi (mali avtobus, nadstropni avtobus, avtobus s harmoniko)? Kaj pomeni avtobus s harmoniko? Kje imajo veliko nadstropnih avtobusov? Čemu ljudje uporabljamo avtobuse? Kam gredo avtobusi ponoči? Kaj vse lahko delamo na avtobusu in česa ne smemo? Zakaj ne? Kaj se zgodi z avtobusom, ko postane star in se pokvari? Kaj se je zgodilo z rožnatim avtobusom v zgodbi, ko ni mogel več voziti? Se vsakemu avtobusi zgodi enako? Kaj rožnatemu avtobusu ni bilo všeč, ko je vozil otroke v šolo?

Slika 5: Besedilo in ilustracija

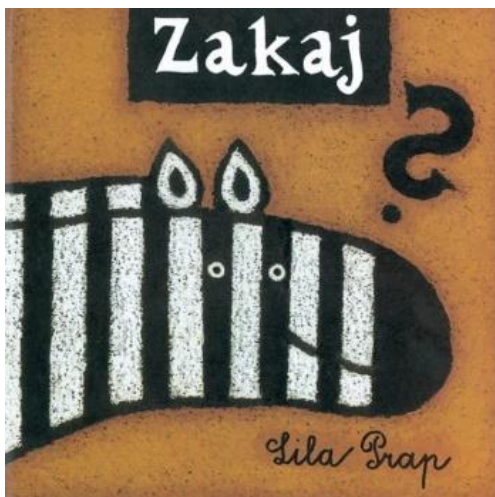
Pogovor lahko razširimo še na druge vrste prometnih sredstev, npr. na ladjo, vlak, letalo. Otroku lahko pojasnimo vrste prometa (cestni, vodni, zračni) ter z uporabo drugih slikanic ali informativnih gradiv širimo otrokovo poznavanje prometa in vedjenja v prometu.

Igra: Osnove prometne vzgoje se lahko igramo s simbolno igro tako, da vsak član družine postane neko poljubno vozilo (avto, kolo, vlak ipd.), eden od članov pa postane prometni policist, ki usmerja promet. Igro lahko popestrimo, če uporabimo različne simbolne predmete, ki ponazarjajo ovire na cesti, prometne znake, piščalko za »stop«, igramo se lahko tudi, da se je zgodila prometna nesreča z rožnatim avtobusom in kako moramo rešiti vozila ter udeležence prometa ipd. Pri tovrstnih igrah se otroci spontano učijo pomembnih znanj, ki se nanašajo na prometno vzgojo. Pomembno je, da je odrasli aktivni udeleženec, ki se odziva na otrokove pobude v igri. Čim bolj »zares« se igramo, tem bolj so otroci motivirani.

Tudi vsakdanjo udeležbo v prometu kot pešci, vozniki, potniki lahko izkoristimo za pogovor z otrokom o pravilih vedjenja v prometu in o značilnostih prometa, poznavanja osnovnih prometnih znakov, varnosti v prometu in (ne)ustreznega vedjenja v prometu, če smo potniki, vozniki, pešci. Ne pozabimo, da se promet odvija tudi na otroških igriščih, ko je treba počakati v vrsti ali ko otroci tekajo na vse strani. Tudi tam je treba skrbeti za varnost in otroke o tem poučiti.

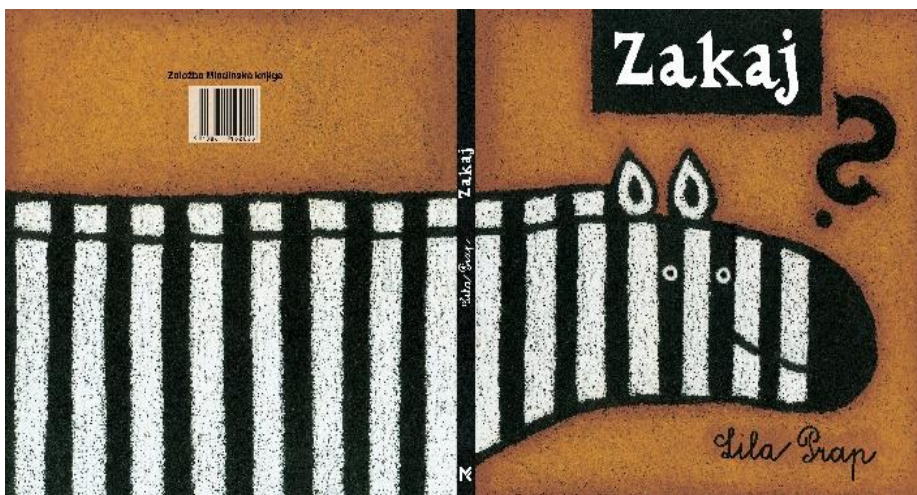
PRIMER 2: Lila Prap (besedilo in ilustracije): *Zakaj?* (2002)

Naslovnica

Slika 6: Naslovnica

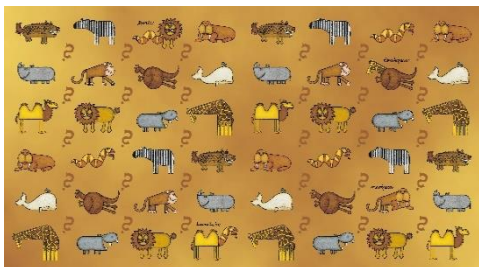
Z otrokom si najprej ogledamo **naslovnico**. Kaj se nahaja na naslovnici? Ali se ilustracija na naslovnici nadaljuje na hrbtno stran? Na naslovnici je upodobljena glava zebre (slika 6), ki je postavljena tako, da gleda proti desni, v zgodbo. Na naslovnici se nahajata naslov dela in ime ter priimek avtorice. Ko razpremo naslovnico, se ilustracija zebre na hrbtni strani nadaljuje (slika 7).

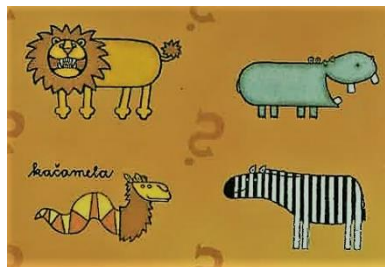
Slika 7: Razprta naslovnica

Vezni listi

Kakšni so vezni listi? Vezni listi so na prvi pogled enaki, ko pa jih pogledamo bolj pozorno, ugotovimo, da se pojavljajo različne kombinacije izmišljenih živali (so tudi poimenovane, npr. *žirafoguru*) (slika 8 in slika 9). Ilustracije na veznih listih se nadaljujejo tudi na naslednjo stran, enako je na zadnjih veznih listih.

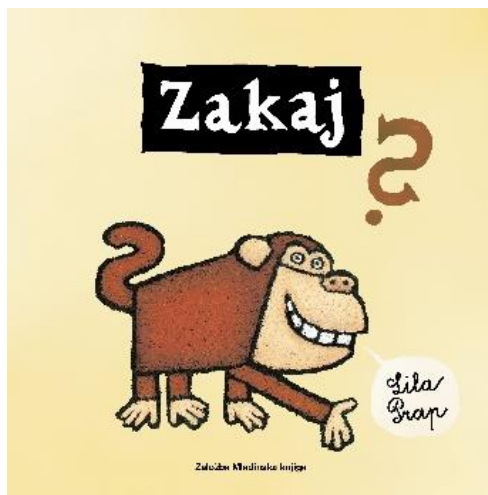
Slika 8: Vezni listi (sprednji)

Slika 9: Vezni listi (zadnji, detajl)

Notranja naslovnica

Branje slikanice nadaljujemo na notranji naslovnici. Slikanica *Zakaj?* ima pravzaprav dve notranji naslovnici. Prva notranja naslovnica vsebuje podatke o delu in avtorici ter ilustracijo slona, ki v stripovskem oblački bralcu poda navodila za branje. Na naslednji strani so podatki o knjigi (kataložni zapis o publikaciji). Tej strani sledi še ena notranja naslovnica (slika 10). Upodobljena je opica. Nad njo je naslov dela, v oblačku pa opica podaja ime in priimek avtorice.

Slika 10: Notranja naslovnica

Besedilo in ilustracije

Sledi štirinajst dvostranskih ilustracij. Na vsaki je upodobljena ena žival, ki se razprostira čez dve strani. V osrednjem delu je ilustracija živali, ki je postavljena v črn okvir. Na desnem robu strani se nahaja znanstveni odgovor na vprašanje (avtorica vseh znanstvenih odgovorov je Jelka Pogačnik). Vprašanja in drugi neresnični odgovori se nahajajo na preostalih robovih in znotraj okvirja. Pri vsaki živali je v vprašanju izpostavljena ena značilnost, ki jo otroci o živali običajno poznajo (npr. Zakaj so zebre progaste?). Deli besedila se ločijo med seboj tudi po pisavi in dolžini, tako da ni težko ugotoviti, kateri odgovor je pravilni in kateri so napačni.

Pogovor po branju in primeri vprašanj

Po prebrani slikanici si z otrokom ponovno ogledamo ilustracije. Pozornost otroka lahko usmerimo na posamezne živali, vezne liste, zanimivo je opazovati, kako so živali postavljene (prva gleda proti desni, naslednja proti levi, nato spet proti desni itd.).

Primer 1: Besedilo in ilustracija (Zakaj se hijene smeji?)

Poleg vzroka se navajajo tudi nameni, vloge, funkcije nekega dela telesa ali značilnosti živali:

Zakaj se hijene smeji?

Ker jih žgečka, ko hodijo po travi?

Ker niso čisto pri pravi?

Ker so otročje? (JEZIK)

Kaj pomeni *biti pri pravi*? Biti neumen, ne pameten (frazem). (JEZIK)

Poišči rimo: *travi – pravi*. (JEZIK)

Poimenujmo glas, s katerim se začenja beseda *travi*, in iščimo besede na *t*: *trak, torba, traktor, telo ...* (JEZIK)

Poimenujemo glas, s katerim se začenja beseda *pravi*, in iščemo besede na *p*: *papir, peresnica, polovica, poljub, preproga, plaziti, prositi, popackati, packa* (v tem primeru ni nič narobe, če iščemo tudi neknjižne besede, učimo se prepoznavati glasove) ... (JEZIK)

Primer 2: Besedilo in ilustracija (Zakaj so zebre progaste?)

Oglej si barve na zebri. Skupaj jih opišiva: črna-bela-črna-bela ... Prva barva na levi strani zebre je črna. Katera je druga, tretja, peta, sedma, deveta? Katera je četrta, šesta, osma, deseta? Izdelaj ogrlico iz črnih in belih kroglic s podobnim vzorcem. (MAT)

Primer 3: Besedilo in ilustracija (Zakaj kit brizga vodo?)

Poišči rimo: *travo – zabavo*. Poišči še rimo na *oblake* (npr. *mlake*). (JEZIK)

V odgovorih so izpuščeni vezniki, kar pomeni, da lahko naslovnik sam doda, ali je odgovor vzrok ali vloga za neko značilnost ali kaj tretjega. (JEZIK)

Primer 4: Besedilo in ilustracija (Zakaj ima nosorog rog na nosu?)

Odgovori navajajo bodisi vlogo roga na nosu bodisi vzrok, zakaj je rog na nosu, kar je izraženo z veznikoma *da* oziroma *ker*. (JEZIK)

Hoditi za nosom – je frazem, stalna besedna zveza. Zakaj rečemo, da je to frazem? Ali pomeni dobesedno to, kar rečemo? Poznaš še frazem? (JEZIK)

Primer 5: Besedilo in ilustracija (Zakaj imajo kamele grbo?)

Ker so se grdo držale, ko so bile mlade? Paziti je treba, da je ustrezno prebrana beseda *grdo*, torej s knjižnim naglasom na *o* (in ne morebitnim narečnim na *r* (polglasnik + *r*). (JEZIK)

Poišči rimo: *mlade* – *navade* – *pade*. Poišči še rimo na *oblake* (npr. *mlake*). V primerih, kjer se odgovori rimajo, skupaj iščemo besede, ki se rimajo z danimi besedami, npr. *iz razvade, zaradi promenade, iz nade (upanje)*. (JEZIK)

Odgovori se običajno začinjajo s *ker*. Vzpostavlja se vzročno-posledični odnos. V vprašanju je posledica, iščejo se vzroki za to posledico. (JEZIK)

Primer 6: Besedilo in ilustracija (Zakaj ima kenguru žep?)

Poimenovano poiščemo v prostoru, kjer beremo. Tako povežemo besedo s konkretnim predmetom in morda otroka prosimo, da on pokaže predmet ali ga prinese, lahko pa čustvo, pojem pokaže. (JEZIK)

V odgovorih imamo elipso, tj. navedene niso celotne povedi, ampak je izjava oblikovana le z ubeseditvijo najpomembnejšega.

Zakaj ima kenguru žep?

Da ne izgubi denarnice, ko skače?

Da ne kaže popka? (JEZIK)

Primer 7: Besedilo in ilustracija (Zakaj ima lev grivo?) (slika 11)

Koliko levjih glav vidiš na ilustraciji? Ali se med seboj razlikujeta? (LIK UM)

Koliko različnih barv je uporabila Lila Prap? (Otrokom lahko povemo, da so črne črte, ki jih vidijo, barva črnega papirja, ki je ostal prazen, neposlikan.) (LIK UM)

Koliko različnih pisav vidiš? Kako se medsebojno razlikujejo? Katere črke se ti zdijo najbolj zabavne? Ali bi lahko s takšnimi črkami napisal svoje ime? (LIK UM, JEZIK)

Oglej si zobe leva. Opiši jih. Koliko majhnih in koliko večjih zob je prikazanih na ilustraciji? So to vsi zobje, ki jih ima lev? Oцени, koliko jih ima. (MAT)

Kako se lev prehranjuje? Poskušaj predstaviti, kako izgleda njegov obrok hrane. (NAR)

Kje živi lev? Poskušaj opisati ali narisati njegovo življenjsko okolje. (NAR)

Ali je lev posebej prilagojen na svoje življenjsko okolje? Predstavi, kako. (NAR)

Ali v tvoji bližini živi levu sorodna žival? Katera? Naštej razlike in podobnosti med njima. (NAR)

Kako in zakaj je lev pomemben za druga živa bitja? Kakšen je njegov pomen za človeka? (NAR)

Slika 11: Besedilo in ilustracija

Primer 8: Besedilo in ilustracija (Zakaj kača nima nog?)

Oglej si barve na kači. Kolikokrat se pojavi rumena in kolikokrat rjava? Ali opaziš ponavljanje? Nariši podobno kačo, le da je daljša. (MAT)

Prva barva na glavi kače je rjava. Katera je druga, tretja, peta, sedma, deveta? Katera je četrta, šesta, osma, deseta? Izdelaj ogrlico iz rumenih in rjavih kroglic s podobnim vzorcem. Primerjaj jo z ogrlico z vzorcem zebre. (MAT)

Odgovori so večinoma zapisani z vprašanjem kot končnim ločilom, torej z izgovorjeno rastočo intonacijo, ki kaže, da govorec želi odgovor na svoj odgovor oziroma vprašanje. S tem se vadi vzorec, da na vprašanje ne dobimo vedno odgovor, ampak lahko tudi novo vprašanje, ki ni nujno oblikovano kot vprašanje.

Zakaj kača nima nog?

Da ji ni treba igrati nogometa?

Da si ji ni treba striči nohtov?

Da ne more pasti? (JEZIK)

Primer 9: Besedilo in ilustracija (Zakaj ima slon rilec?)

Pri branju je treba paziti na rimo (naglas na zadnjem samoglasniku): *takó – slovó*.

Lahko tvorimo nove rime na *smrkelj*, npr. *Da lahko kam skrije hrkelj?*, tudi take, ki nimajo pomena: *Ker je tak žmrkelj? Ker nujno potrebuje prkelj? Ker mu očka še ni pokazal vrkelj?* Prepustimo se domišljiji in se smejmo neumnim, nesmiselnim besedam. (JEZIK)

Morda najdemo še rimo na *slovó* oziroma je to zadnja možnost, ki jo preberemo, ko se od branja, knjige poslovimo, tj. z branjem in igranjem ob knjigi zaključimo. (JEZIK)

Ob primerih vprašanj pri posameznih delih besedila in pripadajočih ilustracijah živali lahko slikanico uporabimo tudi kot izhodišče za otrokovo nadaljnje raziskovanje in razvijanje zanimanja za različna področja.

Z vidika biologije se lahko z otrokom med branjem in po koncu branja vračamo na slike izmišljenih živali in jih opazujemo. Lahko naredimo dvoje: poskušamo uganiti, iz katerih živali je sestavljena posamezna izmišljena žival; poskušamo jo poimenovati, tako da na podlagi kombinacij posameznih živali tvorimo (sestavimo) nova imena živali.

Biologi uvrščajo opazovane živali v skupino vretenčarjev. V slikanici *Zakaj?* so predstavniki različnih skupin vretenčarjev, in sicer plazilcev in sesalcev. Med sesalci je posebna še ena žival, in sicer kenguru, ki je vrečar. Z otroki lahko opazujemo razlike in podobnosti med predstavljenimi živalmi. Na tak način lahko otroci sami razvrstijo živali v različne skupine in tako sami poiščejo tudi značilnosti, ki so osnova za tovrstno razvrščanje. Temu lahko sledi pogovor o značilnostih posameznih skupin drugih živali, pa tudi glede njihovih značilnosti, kot sta prehrana ali življenjsko okolje.

Opazovanje in nato razvrščanje živali v skupine lahko temelji na razgovoru o prehranjevanju (ki vključuje npr. hrano in iztrebljanje) ter premikanju.

Živalim v slikanici *Zakaj?* lahko otroci poiščejo ustrezno življenjsko okolje. Otroci morda njihova življenjska okolja, ki so lahko vodna, kopna ali druga, tudi narišejo. Pogovarjamo se lahko o njihovem pomenu za druga živa bitja, pri tem izpostavimo njihov pomen za človeka.

Slikanica *Zakaj?* je zanimiva tudi z vidika povezovanja z geografijo. Po prebrani slikanici lahko otroka vprašamo: Te zanima, kje živijo te živali? Greva raziskat, kje je to (ali katere države so to)?⁵

Z usmeritvijo v geografijo razvijamo otrokovo poznavanje družbenega okolja, predvsem kognitivnih konceptov, ki se nanašajo na lokacijo in orientacijo, predstav o prostoru (krajih) in o prostorski perspektivi.

Otroku lahko pokažemo poenostavljen zemljevid sveta ali uporabimo tridimenzionalni zemljevid sveta na Google Earth (<https://earth.google.com>) (slika 12). Na zemljevidu označimo, kje živijo posamezne živali. Z otrokom lahko pogovor razširimo tudi na druge značilnosti kontinentov, držav in kultur, v katerih živijo živali (Afrika, Afričani, načini oblačenja, prehranjevanja, življenja itd.).

⁵ Vprašanje postavimo različno glede na starost otroka in njegovo razumevanje.

Slika 12: Primer tridimenzionalne slike Afrike z Google Earth

Če je otrok mlajši in še ni seznanjen z zemljevidi, ga lahko uvedemo v dejavnost (še pred branjem slikanice) tako, da gremo na visoko mesto (nebotičnik, hrib, balkon) in mu pojasnimo, kaj je »ptičja perspektiva«. Za razvijanje otrokovih predstav o lokaciji in za seznanjanje s tlorisi in z zemljevidi delamo najprej vaje z otroku znanimi prostori, kot sta npr. otroška soba, igralnica v vrtcu, in nato skupaj z otrokom prenesemo osnovne videne objekte na papir v tlorisni obliki v poenostavljenih podobah. Z otrokom se pogovarjamo o nastalem zemljevidu, postavljamo vprašanja za orientacijo (levo/desno, zgoraj/spodaj ipd.). Otroka tako naučimo, da so zemljevidi simboli za realni prostor in kaj pomeni perspektiva.

Igra: Če imamo prostorske možnosti okoli doma, lahko skupaj z otrokom na tla narišemo zemljevid sveta v nekoliko večjem formatu (npr. na 20 m²) in se igramo tako, da vsak igralec postavi vprašanje (npr. Kdo ve, kjer živijo žirafe?). Soigralci se morajo čim hitreje postaviti na ustrezno mesto na zemljevidu; kdor se zmoti, izpade iz igre. Igro lahko tudi dopolnjujemo z raznovrstnimi vprašanji (npr. Kje so spekli prvo pizzo/pico? Kje živijo Japonci? Kje je Avstralija? Kje pojedjo največ sladoleada na svetu?).

Vprašanja (npr. Kje živijo krokodili/levi/opice/kiti/kače?) lahko otroci postavljajo tudi s pantomimo, tako da s telesom pokažejo lastnosti živali, ki so jih prebrali v knjigi (npr. nosorog: z roko pokažejo velik rog na nosu). Igro nadaljujemo tako, da se otrok postavi na ustrezno mesto na talnem zemljevidu sveta.

Slikanica *Zakaj?* omogoča otrokom socialno-emocionalno učenje, saj lahko ob njej spoznavajo temo sprejemanja drugačnosti. Po prebrani slikanici lahko otrokom še enkrat spomnimo, v čem se razlikujejo živali v knjigi med seboj; pogovor vodimo v smer spoznavanja različnosti. Pri opazovanju različnosti živali smo pozorni na funkcije posameznih lastnosti (npr. Zakaj je zebra progasta? Zaradi varovanja pred plenilci.). Pridobljena spoznanja primerjalno povežemo z ljudmi (otroki) in njihovimi lastnostmi. Pri tem lahko otroku pojasnimo, da se živali med seboj ne primerjajo, katera je lepša,

temveč je lepa vsaka zase natančno takšna, kot je, npr. nihče se ne norčuje iz nosoroga, ker ima velik rog na nosu, ali iz zebre, ker je oblečena v progast kožuh.

Tako smo tudi ljudje, vsak drugačen, zanimiv in lep, točno takšen, kot je, podobno kot živali. S to razlago lahko oblikujemo otrokovo razumevanje drugačnosti in spodbudimo strpnost, tolerantnost do drugih in drugačnih, četudi včasih na prvi pogled drugačnosti ne razumemo, lahko pa jo raziščemo, od kod, zakaj, čemu, kako. Otroka lahko spodbudimo, da opazuje drugačnost med ljudmi in našteva različnosti, ki jih je opazil. Slikanici *Zakaj?* je prirejena za slepe in slabovidne pod naslovom *Zakaj so zebre progaste?*, običajnemu zapisu je dodan zapis v brajici. Tako skozi slikanico spodbujamo sprejemanje različnosti ne le med živalmi, ampak tudi med ljudmi.

Vprašanja za pogovor (za obnovitev zgodbe in razširitev teme): Zaradi katerih lastnosti so si živali podobne? V čem se medsebojno razlikujejo? Kaj je posebnega na zebri, hijeni, nosorogu? Smo tudi ljudje med seboj podobni? Kako? Smo tudi ljudje med seboj različni? V čem? Kako se včasih vedemo do koga, ki je drugačen od nas? Zakaj? Kako bi bilo prav, da bi se vedli? Zakaj? Katere so tiste manj lepe stvari, ki se včasih zgodijo, ko ljudje koga ne marajo samo zato, ker je drugačen, ker ima drugačno barvo kože, drugačne oči ali kaj drugega? Kaj bi lahko spremenili, da bi bilo čim manj takšnih odnosov do drugačnih? Kaj bi naredil ti, če bi se kdo norčeval iz tebe zaradi barve tvojih las? Kaj bi naredil, če bi videl, da se drugi norčujejo iz nekoga v tvoji bližini? Se ti je to že kdaj zgodilo? Če sami poznamo primer, ki se je zgodil, ga lahko vključimo v pogovor.

Kaj odraslega naredi za bralni zgled

Vsak odrasli, ki bere predšolskemu otroku, predstavlja **bralni zgled**, če se tega zaveda ali ne.

Otrok nas opazuje

Bralni zgled smo, kadar beremo z otrokom ali kadar beremo sami in nas otrok pri tem opazuje. Vloga staršev in odraslih, ki so z otrokom pogosto v stiku, je izjemno pomembna pri razvoju družinske pismenosti in razvoju pismenosti otrok.

Organizacija domačega okolja

Starši naj organizirajo domače okolje tako, da podpirajo in spodbujajo pismenost in razvoj jezika (npr. smiselno opremimo otroško sobo ali kotichek v ta namen, otroku nudimo knjižno gradivo na doseg roke, beremo ob dogovorjenem času).

Sodelovanje z drugimi

Starši naj bodo tudi aktivni partnerji s knjižničarji (otroka vpišejo v knjižnico in jo skupaj redno obiskujejo), s pedagoškimi delavci v vrtcu (se vključijo v vrtčevske dejavnosti in projekte, vezane na razvoj predopismenjevalnih veščin) in so tudi sami zgled oz. model pismenosti. Tako s svojim delovanjem vsem članom družine sporočajo, da je branje

prijetna, pozitivna, zaželena, sproščujoča aktivnost, ki bogati posameznika ter družino in ki zahteva čas ter pozornost.

Berimo doživeto

Kadar odrasli beremo otroku, je pomembno, da smo pozorni na ustrezno hitrost, glasnost, izgovarjavo in intonacijo (doživeto branje) ter pomen prebranega. Pomembno je, da se bralci zavedamo, da otrok ob našem glasnem branju pridobiva prve izkušnje z besedili, spoznava glasove, črke in druge simbole, razvija spretnosti rabe jezika in jezik sam, pridobiva nova znanja.

Z branjem ustvarjamo bližino in se učimo

Navdušenje oz. odnos do učenja novih spoznanj in branja samega bralci prenašamo na otroka ter ob pogovoru o prebranem poglobljamo odnos in razumevanje prebranega besedila.

Otrokovo doživljanje skupnega branja in časa, ki ga preživimo povezani ob bralnih aktivnostih, je odvisno od vzdušja in odnosa, ki ga ob branju vzpostavimo z otrokom. Vzdušje naj bo prijetno, varno, svobodno, igrivo in usmerjeno v otrokove interese. Z glasovi, besedami, zgodbami se lahko igramo. Vedno se z otroki pogovarjamo o prebranem (naj povedo, kako so besedilo razumeli, pojasnimo jim neznane besede ali dogodke ipd.).

Branje kot del vsakdanjika

Z otrokom beremo vsakodnevno, glasno branje naj postane del dnevne rutine (v vrtcu in doma). Profesionalni in neprofesionalni bralci naj bi v predšolskem obdobju brali do 30 minut dnevno. Čas branja v tem obdobju podaljšujemo od 5 do 30 minut glede na otrokovo starost in sposobnost ohranjanja pozornosti, ki je pogosto odvisna tudi od bralnega zgleda oz. kako in koliko beremo odrasli.

Kateri so pozitivni učinki branja

V literaturi najdemo široko paleto razlogov, zakaj in na katerih področjih je branje koristno. Iz njih smo oblikovali nabor nekaj najpomembnejših vplivov branja na razvoj otrok.⁶

⁶ Uporabili smo naslednje vire:

The benefits of reading (b. d.), 10 reasons why you should read to your kid, (b. d.). Dostopno na <https://www.earlymoments.com/promoting-literacy-and-a-love-of-reading/why-reading-to-children-is-important/> [Dostopno 16. 10. 2016].

Paul KROPP, 2000: *Vzgajanje bralca: naj vaš otrok postane bralec za vse življenje*. Tržič: Učila. (Vzgoja za življenje).

Sonja PEČJAK, 2012: *Psihološki vidiki bralne pismenosti: od teorije k praksi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Zbirka Razprave FF).

Branje „razmigava“ možgane

Branje je veliko bolj kompleksna in zahtevna naloga za možgane kot na primer gledanje televizije ali uporaba računalnika. Dokazali so, da branje krepi možganske povezave in tvori nove. Kot tako neposredno prispeva k razvoju možganov in h krepitvi njihovih sposobnosti.

Branje izboljšuje koncentracijo, pozornost in disciplino

Za branje sta potrebni sedenje pri miru in tišina. Otroci morajo pri branju mirovati, morajo biti tihi, da se lahko osredotočijo na zgodbo. Tako hkrati vadijo sedenje pri miru, osredotočanje na vsebino in proces branja. Če to delajo redno, razvijajo sposobnost, da to lahko počnejo daljši čas.

Otroci, ki berejo redno in veliko, so v branju boljši

Gre pravzaprav za zdrav razum. Konec koncev vaja dela mojstra na vseh področjih človekovega delovanja in pri branju ni prav nič drugače. Tu lahko potegnemo vzporednico s treningom teka: tako kot vadba za maraton utrjuje telo, da je zmožno dolgotrajnih enakomernih obremenitev, branje daljših besedil izboljšuje sposobnost posameznika za daljše zbrano osredotočanje na besedilo.

Skozi branje se otroci učijo o svetu okoli sebe

Skozi branje se otroci učijo o ljudeh, živalih in drugih bitjih, krajih in dogodkih, ki so izven njihovih lastnih izkušenj in doživljanja. Tako so izpostavljeni različnim informacijam, različnim/drugačnim pogledom, idejam, življenjskim navadam, vrednotam in prepričanjem, življenjskim nazorom, ki so vsi lahko drugačni od tistih, ki so jih vajeni oziroma jih obkrožajo. To učenje je pomembno samo po sebi, obenem pa pomaga graditi zalogo znanja oziroma splošno izobrazbo posameznika. Pri majhnih otrocih ta zaloga pomaga, da se tudi v nadaljevanju učijo branja samozavestno in da berejo dobro. Pravzaprav bi lahko rekli, da je branje nekakšen “tiskani starejši brat”.

Branje izboljšuje otrokov besedni zaklad in vodi k boljši jezikovni sporazumevalni zmožnosti

Skozi branje otroci razvijajo besednjak, učijo se novih besed in besednih zvez, ki jim postajajo domače in običajne, zato jih v nadaljevanju uporabljajo, ko govorijo in pišejo. Učijo se, kako jezik deluje, kako se oblikuje povedi in stavke – učijo se torej bogate in učinkovite uporabe jezika. Ob tem pa nezavedno tudi vpijajo informacije o vsebini prebranega.

Branje razvija otrokovo domišljijo

Skozi branje si tudi predstavljamo. Naši možgani ob branju pretvarjajo besede v podobe. Predstavljamo si, kako so videti ljudje, živali in druga bitja, kraji in stvari, o katerih

beremo. Predstavljamo si, kako se knjižni junaki počutijo, vanje se vživljamo in si tudi predstavljamo, kako bi se sami počutili na njihovem mestu.

Skozi branje se razvija otrokova empatija

Empatija je sposobnost vživljanja v drugega. Tudi ta se razvija skozi branje, saj branje o ljudeh, živalih in drugih bitjih prinaša tudi identifikacijo z njimi in ostrí občutenje tega, kar občutijo junaki v zgodbi. To se potem prenaša tudi v resnično življenje in ti otroci so bistveno bolj občutljivi za svet, ki jih obkroža, in bolje razumejo osebe okoli sebe.

Otroci, ki berejo, so v šoli uspešnejši

Otroci, ki berejo več in ki se ukvarjajo z bolj raznolikimi bralnimi gradivi, v šoli praviloma lažje in uspešneje opravljajo vse učne aktivnosti ter zadolžitve. Uspešnejši so pri vseh predmetih, ne le tistih, kjer je branje v ospredju (kot so jeziki, družba, zgodovina). Zaradi začetnega uspeha je olajšano tudi nadaljevanje šolanja in tako se ustvarja pozitivni začarani krog, tesno povezan tudi s pozitivnim odnosom do branja, učenja in znanja.

Branje razvija pozitiven odnos do procesa branja ter do knjig in drugega bralnega gradiva

Skozi branje začnejo otroci branje zaznavati kot prijeten in neobvezen proces, ki jim nudi veliko užitkov in zadovoljstva. Začnejo bolj ceniti knjige in verjetnost je, da jih kasneje raje izbirajo, ko se odločajo o preživljanju svojega prostega časa.

Branje krepi čustvene povezave

Skozi branje se poleg razvoja kompetenc razvija in krepi tudi čustvena navezanost med otrokom in odraslim, saj proces branja vključuje tudi skupno preživljanje prijetnih trenutkov in pomaga oblikovati otrokovo dnevno rutino, ki mu daje tudi občutek varnosti.

Branje je odlična oblika zabave in sprostitve

Med branjem bralec ni nikoli sam, osamljen, dolgočasen. Brati je možno kjer koli, saj knjiga ali bralnik ne zavzame veliko prostora in ju je možno povsod vzeti s seboj. Beremo lahko, medtem ko čakamo na avtobus, vlak ali letalo, v vrsti ali na prijatelja, ki zamuja.

Branje sprošča telo in pomirja duha

Dandanes radi pozabimo na sproščanje in tišino. Čutila so neprestano izpostavljena gibanju, svetlečim lučem, glasnim zvokom. To se dogaja zlasti, kadar uporabljamo elektronske naprave (računalnik, televizija, igralne konzole). To je za možgane zelo stresno. Branje pa čutilom in s tem telesu nasploh ponuja sprostitvev, mir in tišino. Poleg tega so mirne temne črke na svetli podlagi za oči in možgane bistveno manj stresne kot elektronski signali; torej nič motilcev in bistveno manj stresorjev.

Učinki branja so številni in raznoteri. Težko bi našli negativne posledice branja. Še posebej je pomembno, da se z branjem otroci srečujejo že od malih nog, da jim beremo in jih spodbujamo, da postanejo samostojni bralci.

Kaj lahko odrasli še storimo, da bo otrokovo branje uspešnejše

Pomen govorjenja

Govorjenje je vzajemno povezano z branjem. Profesionalni in neprofesionalni bralci naj spodbujajo radovednost in aktivnost otrok, da čim bolj razvijajo pojmovno znanje in si bogatijo besedišče, npr. z didaktičnimi igrami z zvokom in glasom (npr. rimarijami, izštevankami) ter s prstnimi igrami.

Igre vlog

Otrokom zagotovimo čim več aktivnega sodelovanja v komuniciranju tudi prek igre vlog. Tako bodo spoznavali strategije za tvorjenje besedil v različnih govornih položajih (npr. pogovarjanje na rojstnodnevni zabavi, v vrtcu s pedagoškimi delavci, z otroki, z nadrejenimi ali s sodelavci v službi) in se jih učili ter razvijali empatijo.

Pripovedovanje zgodb

Otroci naj čim več pripovedujejo o svojih in izmišljenih dogodkih, s pomočjo katerih bodo razvijali jezikovno zmožnost in domišljijo ter izvirnost. Razvoj pripovedovanja zgodb lahko povežemo s pripovedovalnimi kockami: ob kockah se otrok uči naslikanih simbolov, spoznava nove besede, uči se tvorjenja povedi, hkrati pa sestavlja besedilo z logičnim zaporedjem (uvod, jedro in zaključek). Pri mlajšem otroku uporabimo le tri kocke, nato jih dodajamo; več kot je kock, bolj zapletena postaja pripoved, saj je treba čedalje več simbolov povezati v smiselno zgodbo.

Grafomotorične vaje

Podlaga za razvoj glasovnega zavedanja in vidnega razločevanja, potrebnega za sistematično opismenjevanje v osnovni šoli, so grafomotorične vaje, ki razvijajo gibalne spretnosti za pisanje in orientacijo v prostoru, npr. skrivanje in iskanje predmetov v prostoru: spodaj, levo, zadaj ...; opazovanje linij v naravi: vodoravno, poševno; risanje s palico po pesku, vlečenje črte po mokrem steklu, polaganje palčk v različne položaje, otrokovo telo v prostoru: ležimo, se vrtimo ...⁷

Zavedanje otroka o tisku

V slovenskem jeziku beremo od leve proti desni in od zgoraj navzdol. Ta način (linearnega) branja hkrati pomeni, da imajo tudi ilustracije enake zakonitosti (če kdo

⁷ Osnovni kognitivni koncepti za lokacijo in orientacijo so podrobneje predstavljeni pri priporočilih za čim boljši otrokov razvoj pismenosti do 3. leta starosti.

gleda desno, gre za premikanje naprej, če gleda levo, gre nazaj; podobe, ki so na ilustraciji spredaj, so večje in jih razumemo, da so nam tudi bližje).

Vsaka knjiga je sestavljena iz platnic, veznih listov in knjižnega vložka. Knjige in druge tiskovine so natisnjene z različnimi pisavami, v različnih velikostih in barvah.

Spodbujanje družinskega branja

Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS še skoraj šestdeset let spodbuja branje. V najširšem smislu je to gibanje za razvoj bralne kulture med slovenskimi bralci. Društvo usmerjeno deluje tudi na področju predšolskega izobraževanja, pri čemer se bralna značka izvaja v sodelovanju družine in vrtca ali knjižnice. Društvo letno pripravlja sezname kakovostnih knjig (dostopni so na spletni strani: <http://www.bralnaznacka.si/>), usmerja delo mentorjev branja, pripravlja izobraževanja za starše in mentorje, nastope umetnikov v vrtcih ter podeljuje priznanja vsem bralcem, ki sodelujejo v bralnih aktivnostih. Bralna značka je slovenski sinonim za branje in razvijanje bralne kulture.

Več o družinski in porajajoči se pismenosti lahko preberete v monografiji *V objemu besed: razvijanje družinske pismenosti*.

Viri

- Ann BOEHM, 2001: *Boehm Test of Basic Concepts-3: Preschool*. San Antonio: The Psychological Corporation.
- The benefits of reading (b. d.), 10 reasons why you should read to your kid, (b. d.). Dostopno na <https://www.earlymoments.com/promoting-literacy-and-a-love-of-reading/why-reading-to-children-is-important/> [16. 10. 2016].
- Dragica HARAMIJA (ur.), 2017: *V objemu besed: razvijanje družinske pismenosti*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru, Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru.
- Paul KROPP, 2000: *Vzgajanje bralca: naj vaš otrok postane bralec za vse življenje*. Tržič, Učila. (Vzgoja za življenje).
- Sonja PEČJAK, 2012: *Psihološki vidiki bralne pismenosti: od teorije k praksi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Zbirka Razprave FF).
- Lila PRAP, 2002: *Zakaj?* Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Vesna RADOVANOVIČ (besedilo), Ana RAZPOTNIK DONATI (ilustracije), 2007: *Rožnati avtobus*. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc.

Univerza v Mariboru

Pedagoška fakulteta

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

BRALNA ZNAČKA

Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS

Živimo Prijateljsko
Mladino! Slovenije

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Priročnik o pomenu bralne pismenosti je namenjen staršem in drugim odraslim, ki so v vsakodnevnem stiku z otrokom in mu najlažje pomagajo pri vstopanju v svet knjig. Vse dejavnosti, ki so povezane z branjem in ki vključujejo različne generacije v okviru posamezne družine, so poimenovane družinska pismenost.

Red. prof. dr. Dragica Haramija

